

ERDÉSZETTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS^x

Dr Ágfalvy Imre

A különböző tulajdonjogi és birtokjogi formák - az eltérő jogi rendezés következtében is - mindig kihatottak az erdők állapotára.

Hazánkban a közös erdőbirtoklásból a királyi erdőbirtoka vált ki leghamarább és a királyi erdőóvók révén sajátos gondozásban részesültek. Az adományozások révén az egyházak jutottak hatalmas erdőbirtokokhoz, amelyeket a királyi erdők mintájára rendeztek be és nekik is voltak erdőóvók.

Az erdők fenntartására és rendszeres használatára első sorban a fahiány, a szükség szorítja rá az embert. A szükség hajtóerejét hazánkban is és külföldön is, elsősorban a bányászat és a kohászat hozta működésbe.

Ennek egyik jogi megnyilvánulása Zsigmond királynak egy 1426-ban kiadott rendelete, melyben utasítja a zólyomi főispánt, hogy az ujonnan felfedezett olombányák részére a királyi erdőkből minden évben folytatólagosan más és más részt jelöljön ki vágásra és a kivágott erdő talaját felszántani ne engedje, hogy azon ismét erdő nőhessen.

Ugyancsak a bányászat faellátásának célját szolgálta a Miksa féle 1565-ben kiadott erdőrendtartás, amely a bányaerdők használatára és fenntartására nézve már általánosságban kötelező rendelkezéseket tartalmazott.

De haladjunk tovább a történelemben és erre vonatkozóan érdemes Tagányit idézni:

"A XVI. századtól kezdve a bánya-erdőgazdaság, mint az e nemzeti kultúra képviselője hazánk erdőgazdálkodására nagy hatást gyakorolt. Az erdők pótolhatatlan értékét, az egyéni kezdeményezés fölényét a szabadjára hagyott természettel szemben, a bányászat emelte ki először. A sikerekkel teljes példa mindinkább tágabb körben kezdett hatni. Az erdő-birtokos szemében addig a föld és az erdő közt alig volt valami lényeges különbség, annyira megszokta azt csak mint tartalékföldet tekinteni, amelyből meglevő földjéhez mindig vehet magának annyit, amennyit akar. De lassanként rájött - főleg ott, ahol az irtások következtében szemlátomást pusztult - hogy az erdő is magáért van. Sokáig csak annak birtokáért küzdött, mint egyéb földjéért, a vitás jogokat iparkodott rendbe

^x Ezt az írást mint erdészettörténeti előadás-mintát közöljük.

hozni - mint azt a gyűjteményünkben közölt sok tanuvallomás, ítélet és egyezség is illusztrálja, - de csakhamar rátért erdeinek védelmére is, nemcsak a hatalmaskodókkal, hanem egyszersmind a rendetlen használattal szemben is."

"E térre legelőször is a közös erdők birtokosai léptek, mert azok erdei pusztultak leghamarább. Első adatunk - mely egyszersmind gyűjteményünk első magyar darabja is - jó korai, t. i. a Csicseriek 1569-iki egyezsége közösen bírt erdeiknek rendtartása iránt. Maguk közül erdőbirót választanak, teljes hatalmat adván neki nemcsak a parasztok, de saját magukkal szemben is az erdő megóvása érdekében. A XVI. század végétől kezdve - mint gyűjteményünkéből is láthatni - a közbirtokosságoknál mindinkább szokottabbá válik."

Az uradalmak birtokosai, ide értve a kamara uradalmait is, - mint Tagányi megállapítja - erdőrendtartásnak nem érezték szükségét, mivel inkább módjukban állott erdeiket megőrizni és értékesíteni.

Majd ismét Tagányit idézve: "Maga az állam csak későn kezdte belátni valami általános intézkedés szükségét ezen a téren." "Az erdőről - több mint harmadfél századon át - elégnék tartották azokat az intézkedéseket, amelyeket Verbőczy a becslésről s a károk megtorlásáról Hármaskönyvében előirt. Sőt mivel az utóbbi tételnél, éppen a legfontosabb dolog: a megtorlást végrehajtó közeg megnevezése Verbőczy tollában maradt, ennek hiányát is csak 1715-ben pótolták ki a XCIV. törvényekben." Ez a törvény az erdők kivágása és lehéjazása esetében a megyei alispánokat nevezi ki bírálóká.

A török kiűzése után Délmagyarországon az erdőket katonák kezelik és 1742-ben felállítják a temesi bánügyi erdőhivatalt. A meglévő erdők elégtelensége és a katonai érdekek új erdők telepítését is szükségessé tették.

A XVIII. század derekán az országban tulzott mértékben úzótt hamuzsirfőzés okoz veszedelmes megfogyatkozást az erdőkben, ez is elsősorban a hadvezetőségben okoz nyugtalanságot. Ennek következtében tartja meg 1754-ben a bécsi főhaditanács és a magyar udvari kancellária azt az értekezletet, amelyen elhatározták, hogy az erdők fenntartásának biztosítása érdekében általános érvényű rendelkezés kiadására tesznek javaslatot az uralkodóhoz.

Ennek a javaslatnak eredményeképpen jött létre az 1769-ben kiadott Mária Terézia féle erdőrendtartás, amely Magyarország erdőségeinek használatát az azon kor erdészeti kultúrájának megfelelő, okszerű er-

dőgazdaság elveinek alapulvételével szabályozza. Az erdőrendtartás - főképpen a vármegyék tartozkodó álláspontja miatt - csak a városok és az államjavak körébe tartozó erdőkre nézve jelentett kötelező parancsot. A földesurakkal szemben rendelkezései inkább csak a jóakaró oktatás és serkentés jellegével bírtak.

Emiatt az erdők pusztítása - főképpen a közös erdőkben - tovább folyt. Ezért vette tervbe II. József a közös erdők használatának szabályozását. Ennek a munkának lett eredménye az 1790/91 évi LVII. törvény, az első igazi erdőtörvény "az erdők pusztításának megakadályozásáról."

Tulajdonképp ennek a törvénynek rendelkezéseit vette át és egészítette ki "az erdők fenntartásáról" szóló 1807 évi XXI. törvény. Ennek lényege, hogy a vármegye minden káros, okszerűtlen erdőhasználatot azonnal betilt, az ilyen erdőt zár alá veszi és zárgondnok ellenőrzése alá helyezi.

A jobbágyi erdei haszonvételek fejében az 1848. X. törvény megengedte, míg az 1853 évi urbéri nyiltparancs és az 1871 évi LIII. törvény pedig bizonyos erdőrészek kötelező kihatását rendelte el a földesur erdejéből.

A kapitalista Magyarország erdőtörvénye, az 1879 évi XXXI. törvény. Ez először is különbséget tett feltétlen és nem feltétlen erdőtalajon álló erdők között.

Ennél fontosabbak azonban az erdők kezelése szempontjából a törvény 17. ill. 21. §-ai.

A 17. § kimondotta: "Az állam, a törvényhatóságok, a községek, az egyházi testületek és egyházi személyek - mint ilyenek - birtokában lévő, továbbá a köz- és magánalapítványok és hitbizományokhoz tartozó erdők, valamint a közbirtokossági erdők is (ezen elnevezés alatt értetvén az urbéri rendezés alkalmából, mint erdő- illetőség, a volt urbéreszek tulajdonába átment erdők is) addig, míg közösen használatnak, gazdasági rendszeres üzemterv szerint kezelendők."

Majd a 21. §-ában kimondja, hogy a 17. §-ban megnevezett erdőbirtokosok, a gazdasági terv szerinti erdőkezelés biztosítása végett, kötelesek szakértő erdőtiszteket tartani.

Ez utóbbi előírásnak számos erdőbirtokos erdejének jövedelmezősége alapján nem tudott eleget tenni, így főképpen a közbirtokosságok. Ezen hiányosság megoldására az 1898. évi XIX. törvény - tételesen felsorolt - erdők állami kezelésébe való átadását rendelte el. Az állami kezelés szervei voltak a m. kir. erdőhivatalok és az ezeknek alárendelt m. kir. járási erdőgondnokságok."

Lényegileg ezek a rendelkezések voltak érvényben az I. világháboru végéig.

A Tanácsköztársaság elrendelte az erdők államosítását.

Az 1923-ban kihirdetett négy erdészeti törvény közül az alföldfásítási törvény az, amelyet szükséges megemlíteni.

Az 1935 évi IV. törvény 31. §-ban elrendelte, hogy minden erdőről erdőgazdasági tüzemtervet kell készíteni. Még lényegesebb ezen törvény 39. §-a, amely kimondja:

"Az erdőgazdaság szakszerű irányítása, vezetése és általában az erdőgazdálkodás szakszerű ellátása végett:

1. / Állami erdőben erdőmérnököket kell alkalmazni; :

2. / Nagy- és kisközségek, az 1913. X. törvénycikk alapján alakult legeltetési társulatok, valamint erdőbirtokossági társulattá alakulásra kötelezett közösségek (146. §), illetőleg az ezekből alakult erdőbirtokossági társulatok, amennyiben jelen § 3. pontja alá nem esnek, kötelesek erdejüket államerdészeti kezelésbe adni;

3. / Törvényhatóságok, megyei városok, egyházak, egyházi testületek, vallásfelekezetek, egyházi, illetőleg vallásalapítványok, felekezeti intézetek, közbirtokosságok, közbirtokosságból alakult erdőbirtokossági társulatok, továbbá részvénytársaságok, szövetkezetek erdőgazdaságaikban, ugyyszintén a hitbizományi birtokosok a hitbizományi vagyonhoz tartozó erdőben erdőmérnököket kötelesek alkalmazni, ha pedig erdejük kis terjedelme miatt erdőmérnök-személyzetet nem alkalmaznak, erdejüket államerdészeti kezelésbe kötelesek adni. "

Végül a 4. pont szerint az előbbi pontok alá nem tartozó erdőtulajdonosok a területi nagyságtól függően voltak kötelesek erdőmérnököket alkalmazni, vagy erdejüket államerdészeti kezelésbe adni.

A felszabadulás után a földreform az erdők nagy részét államosította, illetve a 10 - 100 kh. köztiakat községi tulajdonba adta állami ellenőrzés mellett.

Az elmondottakkal talán sikerült rámutatnom arra, hogy mennyire szükséges a gondjainkra bizott erdők történetét és ezen belül a tulajdonjogi ill. birtokjogi formák fejlődését is megismerni. Ez is sokszor adhat segítséget ill. magyarázatot a kérdéses erdő jelenlegi állapotának megértésére, egyidejűleg utat mutat a jövő feladatainak megoldására.